

Рецензия

по

Конкурс за заемане на академична длъжност професор, професионално направление 3.6. Право, научна област 3, Социални, стопански и правни науки; специалност „Теория на държавата и правото“. Политически и правни учения

от

проф. д-р Тенчо Колев Дундов

Катедра „Теория и история на държавата и правото“, Юридически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Общи положения и биографични данни

Със заповед №РД38-340/27.05.2018 г., и на основание чл. 4 от ЗРАС в Република България, и чл. 62 от Правилника за прилагане и реда за придобиване на научни степени и заемане на академична длъжност на СУ „Св. Климент Охридски“ и Решение на Факултетния съвет на ЮФ към СУ и протокол №10 от 15.05.2018 г. съм определен за рецензент по конкурс за придобиване на академична длъжност Професор с единствен кандидат Янаки Боянов Стоилов.

Доц. д-р Янаки Стоилов е роден на 08.09.1958 г. в град велико Търново. Завършва средно образование в родния си град с пълно отличие. През 1983 г. завършва висшето си образование в Софийския университет, Юридически факултет. Асистент по теория на държавата и правото в ЮФ на СУ от 1984 г. Старши асистент от 1987 г. Главен асистент в Катедрата по теория и история на държавата и правото от 1990 г. Доцент в същата катедра от 2002 г. Доктор по право от 1989 г. Почтен професор на Университета Джао Тонг, Шанхай, Китай /SJTU/ през 2016 г.

Народен представител в VII ВНС (1990-1991 г.), народен представител в XXXVI, XXXVII, в XXXIII и XLIII народно събрание.

Зам.-председател на XLIII НС. Член на Парламентарната асамблея в Съвета на Европа (2010-2017 г.).

Член на Българската асоциация по философия на правото и социална философия.

Чел и чете курсове в СУ, ЮФ по Обща теория на правото, Основи на държавата и правото, Политология и общо учение за държавата; в ПУ „Паисий Хилендарски“ по Обща теория на правото и Обща теория на държавата.

Женен, с една дъщеря.

2. Общо описание на представените за рецензиране публикации

Кандидатът е представил списък за рецензиране съгласно изискванията на конкурса научни трудове и изследователски разработки.

Настоящата рецензия има за предмет трудове, които са извън темата на хабилитационния труд и не са представяни в процедури по заемане на предишна по-ниска академична длъжност. Не подлежат на рецензиране и научни трудове, свързани с дисертацията.

Тематично и извън хабилитационния труд представените за рецензиране публикации могат да се систематизират в няколко групи.

Първата от тях е свързана с конституционализма като елемент от Общата теория на държавата.

Към нея принадлежат:

- Конституционализъм и конституционна промяна, 2003 г.;
- Конституционната демокрация и кризата на националната държава, 2003 г.;
- Еволюция на конституционните принципи, 2009 г.;
- Паралели между Търновската конституция и съвременната конституционна действителност, 2014 г.;

Общата ми оценка по първата група научни трудове се основава на задълбочения анализ и добре очертаните перспективи и предизвикателства пред съвременния конституционализъм.

Прави впечатление същностната обвързаност между конституционализма и съвременната демократична и правова държава, които авторът задълбочава с всеки последващ свой труд.

Втората група публикации е посветена на мястото на правото в заобикалящата го социално-политическа среда. Сред тях са:

- Къде е границата между правото и политиката, 2004 г.;
- Лявото и дясното в процеса на глобален и национален преход, 2006 г.;
- Референдумът срещу недостига на легитимна власт, 2007 г.;

- Българският преход в спиралата на историческия процес, 2004 г.;
- Европа и кризата като възможност за промяна, 2014 г.;
- Образованието като ценност и основно право на всеки, 2014 г.

Оценявам тази група научни трудове като принос в Общата теория на правото и по-точно – в мястото ѝ сред останалите социални науки.

В този смисъл безспорни успехи на Я. Стоилов са заключенията му относно същността на пряката демокрация, относно съдебната власт. Особено важно е да се изтъкне анализът му на съотношението ляво-дясно в политиката; на съотношението демократична политика-популизъм; както и това между наука-политика, и мястото на революцията в съвременния свят.

Не мога да отмина и очертаването на съвременното политическо, социално и икономическо развитие в Китай.

3. Разбира се, основно място в настоящата рецензия заема хабилитационния труд на кандидата – Правните принципи. Теория и приложение, 2018 г.

Преди всичко монографията представлява комплексен анализ и съдържа цялостна концепция за правните принципи, придружена с конкретното ѝ практическо реализиране в правния мир.

Веднага следва да се подчертае приложния характер на труд в рамките на юридическата наука и практика.

Монографията съдържа предговор, увод, шест (6) глави и заключение. Приложени са резюме на английски език и богата по съдържание библиография.

Още в увода авторът посочва централното място, което заема нормативния подход към анализа на правните принципи. Подчертава се обаче, че нормативността на правото не се свежда, или най-малкото не прави кандидата привърженик на възгледа за т.нар. от него „стерилност“ на правото или за своеобразна „чистота“ на възгледите му за правото. Напротив, доц. Я. Стоилов намира, че нормативното битие на правото е „одухотворено“ и социализирано.

Накратко той изрично посочва, че в основата на използваната от него методология стои разбирането му за правото като социален нормативен феномен.

Този подход позволява на автора да обясни възникването, развитието и ролята на правото в обществото и да открие принципите като специален за юридическата действителност „посредник“ между нея и социалната среда.

От тази именно гледна точка той анализира и ценностите, както и идеите, които влияят върху съдържанието на правото, получавайки своя правен израз.

Така кандидатът в конкурса определя методологията, чрез която разработва темата на своя труд като „четвърти път“, наред с „естественоправния“, „позитивисткия“ и т.нар. от него „интегрален“.

Особено важно е да се изтъкне, е този негов самостоятелен път го отвежда до опита да формулира единна юридическа теория за принципите в правото.

Глава I е озаглавена „Понятие за правен принцип“.

В нея се разглежда терминът „правен принцип“ както в правната теория, така и в законодателството и в съдебната практика, който намира самостоятелно значение по отношение на правните стандарти.

Правните принципи са анализирани и в съотношението им с ценностите, идеите и целите в правото.

Приносен момент е предложеното от тази изходна точка разграничение между правните принципи и правила.

Заслужава също така да се отбележи като авторов принос разграничението между правни принципи и правните „постулати“. В този смисъл считам за успешна и ползотворна аналогията, която се прави между правните постулати и вторичните правни норми.

Глава II е посветена на функциите на правните принципи. Тук се прави цялостната им систематизация и класификация. За мен лично интерес представлява анализът на ценностната функция. Следва изрично да отбележа съжденията на автора относно идеологическите функции на правните принципи, които той включва в по-общата ценностна такава. Чрез ценностната функция се легитимира правото. Споделям напълно мисълта, че чрез легитимиращата ценностна функция се оправдава и поддържа самото съществуване на правото и създадения от него конкретен ред в обществото.

Специално внимание в тази глава се отделя на нормативните функции на правните принципи, чрез които се насочва и рамкира правното регулиране. С качеството на принос е изследването на нормативните функции като способ за решаване на конкуренцията между различни ценности и права, както и

установяване подлежащите за прилагане по конкретен казус на правните правила.

Споделям написаното за нормативните функции на правните принципи като определящи границите на дискрецията в правото – проблем, който аз самият подробно съм анализирал в моето произведение „Дискреционна власт и вътрешно убеждение на съдията“.

Като естествено продължение на съдържащото се в Глава II е анализът в Глава III, посветен на формите на правните принципи. Считаю, че той се поставя за първи път в нашата научна литература – както по отношение на формите на установяването на правните принципи, така и като начини за изразяване и логическа структура на правните принципи.

Значителен интерес представлява за мен разработването на материята, свързана с формите, в рамките на които намират своето битие правните принципи. Посочени и анализирани са успешно принципите-декларации, принципите-максими (сентенции), принципите-права и по-точно основните права като принципи на правото.

Глава IV е озаглавена „Видове правни принципи“ и съдържа обогатен анализ на разнообразието, в което съществуват правните принципи в позитивното право. Тук той е допълнен с разглеждането на принципите на национално- и международноправно ниво, включително и тези на правото на Европейския съюз.

Приносен момент притежава анализът на разграничението между „твърди“ (Hard law) и „меки“ (Soft law) принципи.

В Глава V се осъществява критичен преглед на теорията за валидността в правото в контекста на правните принципи.

Правейки ревизия на основните обяснителни способи за валидността на правото Янаки Стоилов прави успешен опит за решаване на дилемата „легитимност“ – „валидност“ на основата на учението за принципите в правото. Тук съществено е заключението на кандидата, че правните принципи позволяват да се открие връзката между легитимност и валидност в рамките на самото право. Тя се свежда до онези ценности, придобили значението на основни принципи, които легитимират правото и принуждават публичната власт да ги валидира, подчинявайки се на общообществената воля.

В същата глава авторът анализира и принципа на правовата държава като критерий на правните актове. И тук той се натъква на едно противоречие, което намира за „неизбежно“ – това между принципа на суверенитета на нацията, който се самоограничава чрез правото, и фактическото твърдение, че

суверенната държавна власт е неограничена от ценности и принципи. Янаки Стоилов стои непоколебимо на позицията, че принципът за върховенството на правото конструира реда, в който се вписва властническата дейност на държавата – извод, който споделям напълно! В този смисъл твърдението, че принципът на правовата държава е основа на модерното публично право, чертае една перспектива, която има приносен характер във връзка с решаване на противоречието между управлявани-управляващи, защото той представлява и критерий-оценка за валидността на правните актове.

Глава VI, озаглавена „Равенството като определящо правото основание“, отговаря на няколко фундаментални въпроса, свързани с принципите на правото.

Разгледани са проблемите, свързани с предметната и субектната страни на равенството, в резултат на което авторът извежда равенството едновременно като мяра и принцип на правото.

Анализирани са и пропорционалното и прогресивното равенство в правата. Този проблем се свързва пряко с основни въпроси, възникващи както в публичното, така и в частното право.

С приносен характер е изследването, свързано с правното равенство и социалното неравенство. Същността му се свежда до въпроса: как и доколко равенството в правото се отразява върху социалното неравенство. Тук анализът обхваща и проблема за връзката между правно и социално равенство, който по принцип е в предметното съдържание на правната и социална философия – науки, които се занимават, наред с другото, и с диалектиката формално равенство-равенство на условията. Изводът, който прави Я. Стоилов е, че равенството на условията като характеристика на социалната среда е предпоставка за придобиването и най-вече – на реализирането на правата.

Ценностно е разсъждението му, насочено към работа за приемане на минимални стандарти за основните човешки права. В обобщен вид изводът, който се прави е, че не може да има всестранна и пълноценна свобода в едно общество, в което индивидуалната свобода и правното равенство не се зачитат и защитават.

В тази връзка Я. Стоилов разглежда и релацията правно равенство и демокрация, както и политическо равенство-демокрация, включително и социално равенство-демокрация. Приносен момент в цялостното монографично изследване на правните принципи в континенталната правна

система се открива и в приложения каталог от общите принципи, включително и утвърдените принципи на правото на Европейския съюз.

4. Лични впечатления и становище на автора на настоящата рецензия

Моите лични впечатления датират от преди повече от 35 години. През цялото това време съм имал възможността да бъда свидетел на научно-изследователската и преподавателска дейност на доц. Янаки Стоилов. Впечатленията са ми, че в негово лице академичната общност намира достоен учен и педагог, който умее да въвлеча в творчески процес не само колегите си, но и студентите от СУ.

Извън всякакво съмнение за това допринася през годините и неговата извънакадемична дейност, съвпадаща с участието му в няколко законодателни тела. Въпреки тази му натовареност доц. Янаки Стоилов не изостави своята успешна преподавателска дейност, водейки лекции по няколко учебни дисциплини.

5. Заключение

Въз основа на казаното дотук моята оценка за представените за рецензия научни трудове е, че са получени достатъчни по обем и значимост научни и приложни приноси, които съответстват напълно на Закона и Правилника за неговото прилагане и Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“.

Поради което и въз основа на запознаването ми с представените научни трудове, тяхната значимост, съдържащите се в тях научни и приложни приноси, намирам за основателно да предложа доц. Янаки Стоилов да заеме академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.6 право, специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“

Рецензент:

проф. д-р Т. Колев

28.07.2018 г.

Гр.София